

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Budgetunderlag med hemställan från Naturhistoriska riksmuseet

Naturhistoriska riksmuseet lämnar härmed budgetunderlag avseende verksamhetsåren 2024-2026.

Hemställan

Naturhistoriska riksmuseet hemställer med stöd av vad som anförs i detta budgetunderlag om att regeringen beslutar om:

1. Utökning av ramanslaget motsvarande Statens fastighetsverks aviserade hyreshöjning inom kostnadshyresavtalsperioden 2024-2029, med 12 mkr per år.
2. En engångsanvisning motsvarande sammantaget 6,3 mkr för verksamhetsåret 2024 i syfte att täcka konsekvenskostnader i samband med reoveringen av Botanhuset.
3. Utökning av ramanslaget med 3,75 mkr per år under perioden 2024-2033 med anledning av långsiktig uppgång av avskrivningskostnader, främst på grund av nödvändiga investeringar kopplat till det nyrenoverade Botanhuset samt nya basutställningen Värld av vatten.
4. En engångsanvisning motsvarande sammantaget 5 mkr verksamhetsåret 2024 för systemhandling gällande ombyggnation på entréplan med syfte att förbättra tillgänglighet, betalmöjlighet, arbetsmiljö och rumsdisponering.
5. En engångsanvisning motsvarande 4 mkr i kompensation för uteblivna intäkter för Cosmonova i samband med stängning för uppdatering av teknik 2023/2024.
6. En engångsanvisning motsvarande sammantaget 10,8 mkr (fördelat på tre år, 2024-2026) för digitalisering och tillgängliggörande av museets samlingar för att därmed behålla arbetssätt och kompetens som byggts upp från den föregående tvååriga satsningen.
7. En engångsanvisning motsvarande sammantaget 10 mkr (fördelat på tre år, 2024-2026) för en punktinsats för bevarande av museets unika samlingar.
8. Engångsanvisning motsvarande 3 mkr (fördelat på tre år, 2024-2026) för att bygga upp beredskapsarbetet på museet.

Naturhistoriska riksmuseet hemställer samtidigt utan särskilda resursanspråk om att regeringen beslutar om:

1. Att i Naturhistoriska riksmuseets regleringsbrev föra in samma skrivning om samfinansiering av externa bidrag som redan gäller för landets övriga lärosäten.
2. Att momsens för priset vid digitalt deltagande i museets publika erbjudande sätts till samma nivå som momsens för deltagande vid fysiska besök.
3. Att ge Riksantikvarieämbetet uppdrag att agera samordnande för rustning av beredskapen bland centralmuseerna.

Lokalsituation, kostnadshyresmodell och underhållsbehov

Myndigheter ska i årsredovisning och budgetunderlag lämna uppgifter om större förväntade förändringar i sitt behov av lokaler (9 kap. 6 § Förordningen (2000:605)). Museet har över tid beskrivit behoven och under hand redovisat förändringar av lokalbeståndet, såväl avseende ändamålsfastigheten som andra fastigheter som hyrs för verksamhetens ändamål.

Av stor betydelse för Naturhistoriska riksmuseets förhållande till hyresvärden Statens fastighetsverk blir regeringens ställningstagande till utredningen om översyn av hyresmodellen för vissa kulturinstitutioners huvudbyggnader (SOU 2020:76). Naturhistoriska riksmuseet har i tidigare remissvar med hänvisning till slutsatserna i utredningen ställt sig positiv till det förslag utredaren lämnat om övergång till marknadshyra, detta under antagande att ekonomisk kompensation utgår för en ny och förväntat högre hyresnivå vid en sådan förändring. Utredningen konstaterar att när större renoveringar och ombyggnationer sker riskerar kostnadshyror bli betydligt högre än marknadshyror samt att vid åtgärder står hyresgästen för hela risken när faktiska kostnader inte överensstämmer med de beräknade, något som Naturhistoriska riksmuseet nu drabbas av.

Av de större insatserna i Naturhistoriska riksmuseets lokalprogram slutförs under 2023 den fleråriga renoveringen av lokalerna för den botaniska verksamheten, som sedan museets invigning 1916 disponerat Botanhuset. Projekteringen för upprustningen av Botanhuset påbörjades under 2017 i ett arbete tillsammans med Statens fastighetsverk. Botanhuset hade då under lång tid varit i behov av såväl en omfattande renovering av infrastrukturen som en förbättrad fysisk arbetsmiljö och stärkta möjligheter till ändamålsenlig förvaring. Behoven hade så dags löpande redovisats till regeringen och ett flertal föredragningar skett för Kulturdepartementet.

Mot den bakgrunden är det nu mycket glädjande att slutbesiktning av det färdigrenoverade Botanhuset beräknas kunna ske under juni månad 2023, varefter fastigheten kommer att återlämnas till Naturhistoriska riksmuseet och installationer av nya och ändamålsenliga förvaringslösningar inledas. Den totala kostnaden för Botanhusets renovering uppgår enligt Statens fastighetsverks investeringsmedgivande till ungefärligen 165 miljoner kronor, vilken genom den

nuvarande kostnadshyresmodellen kommer att fördelas ut som hyra i takt med Statens fastighetsverks avskrivningar.

I fastigheterna har museet med stöd av det omfattande lokalprogrammet kunnat åtgärda många byggnadsrelaterade brister samtidigt som det måste konstateras att många ännu återstår och påverkar verksamheten negativt. Under den förestående treårsperioden kommer bland annat en omfattande upprustning av infrastrukturen för vatten och avlopp till ändamålsfastigheten att göras, för vilken projektering är planerad att pågå under 2024 inför genomförande av åtgärder under 2025 och 2026. Kostnaden har av Statens Fastighetsverk preliminärt beräknats till 90 miljoner kronor och kommer att vara hyrespåverkande för långt tid framöver. Till att börja med i det kommande nya hyresavtalet för perioden 2024-2029. Bland övriga större tillkommande kostnader som kommer att falla ut inom det nya hyresavtalet ingår Statens fastighetsverks omfattande åtgärder i huvudfastigheten för att säkra taken i såväl publika som icke publika utrymmen från putsnedfall. Efter ett akut putsläpp genomfördes riskinventering under 2022, vilket ledde till stängning av vissa publika ytor samt att ett kostsamt och utdraget åtgärdsförfarande påbörjades.

Sammantaget beräknar Statens fastighetsverk att de omfattande åtgärderna för upprustning och vidmakthållande av huvudfastigheten och Botanhuset kommer att föranleda en hyreshöjning i storleksordningen 12 mkr per år för perioden 2024-2029. För detta medelsbehov hemställer Naturhistoriska riksmuseet om ökat anslag under perioden 2024 -2029 med 12 miljoner kronor per år.

(tkr)	2024	2025	2026
Medelsbehov avseende tillkommande hyra inom nytt kostnadshyresavtal 2024-2029			
Aviserad hyreshöjning	12 000	12 000	12 000
Summa finansiering	12 000	12 000	12 000

Kostnad för tillfälliga lagerlokaler under renovering av Botanhuset

Parallellt med projekteringen av de omfattande renoveringsåtgärderna i Botanhuset genomfördes en upphandling av evakueringspaviljonger för att säkerställa möjligheten till att fortsatt kunna bedriva huvuddelen av verksamheten i närområdet även under perioden av stängning. Därutöver upphandlades extern lagringsyta för förvaring av den stora mängden botaniska samlingsföremål under den tid upprustningen pågår. Perioden med förhyrning av kontorspaviljonger kommer att avslutas under hösten 2023 i samband med återflytten till Botanhuset medan förhyrningen av lagringsyta för samlingsföremålen kommer att fortsätta även under 2024. Detta då återförandet av den stora mängden herbarieark måste

ske successivt för att medge en nödvändig mellanlagring i frysutrymme, med syfte att minimera risken för skadedjursangrepp i de nyrenoverade lokalerna.

Oaktat den nya modellen för hyressättning med så kallad komponentavskrivning för underhållsåtgärder, har upprustningen av Botanhuset under flera år medfört substantiella tillkommande drifts- och investeringskostnader mot anslaget. När huset står klart tillkommer kapitalkostnader för nyinvestering i inredning med syfte att säkerställa en god arbetsmiljö för medarbetarna och förbättrad samlingsförvaring.

Av det hyresavtal museet har tecknat med Statens fastighetsverk avseende Botanhuset följer att tomställningen av huset under renoveringstiden inte genererar någon hyresreduktion, vilken hade kunnat bidra till att finansiera hela eller delar av de merkostnader som fallit ut som konsekvens av upprustningen. De tillkommande kostnaderna för verksamhetsår 2024 sorterar i tre kategorier; kostnader för alternativ förvaring av samlingsföremålen under perioden för successiv återflytt, kostnader för frysning och transport i samband med återförandet samt markberedning i form av återställning av ängsmark på den plats de förhyrda kontorspaviljongerna tidigare varit placerade.

Sammantaget beräknas kostnaderna för samlingsförvaring, transporter och frysning samt markberedning uppgå till 6,3 miljoner kronor. För detta behov hemställer museet om en ytterligare engångsanvisning och ökat anslag under budgetåret 2024.

(tkr)	2024	2025	2026
Medelsbehov avseende förhyrning av lagringsyta, transporter och frysning samt markberedning			
Lagringsyta för samlingsförvaring	2 285		
Transporter och frysning	2 486		
Markberedning	1 500		
Summa finansiering	6 271		

Ökning av avskrivningskostnader

I direkt anslutning av återflytten till Botanhuset behöver en helt ny ändamålsenlig och arbetsmiljömässigt godtagbar förvaringslösning för de flera miljoner herbariearken anskaffas före det att återflytten av dessa kan inledas. För detta syfte har en upphandling genomförts, och under sommaren och hösten 2023 kommer montaget att genomföras. Det totala värdet av förvaringslösningen och övriga inventarier till Botanhuset så som utrustning till laboratorier beräknas uppgå till totalt 27 miljoner kronor.

I den publika verksamheten kommer en ny basutställning, Värld av vatten, att vara färdigställd och invigas under 2023. Den ersätter utställningen Liv i vatten, från 1997, som inte uppfyllde de krav som idag ställs på tillgänglighet, interaktivitet, tvåspråkighet och teknisk standard. Det sammanlagda investerade värdet för den nya basutställningen är 10,5 miljoner kronor.

För dessa verksamhetskritiska investeringar äskas sammantaget en utökning av ramanslaget med 3,75 mkr per år under den aktuella avskrivningsperioden 2024-2033.

(tkr)	2024	2025	2026
Medelsbehov avseende betydande ökning av avskrivningskostnader under perioden 2024-2033			
Tillkommande avskrivningskostnader för verksamhetskritiska investeringar	3 750	3 750	3 750
Summa finansiering	3 750	3 750	3 750

Systemhandling för ombyggnation gällande entréplan

Naturhistoriska riksmuseet bedriver i dag modern verksamhet i en fantastisk historisk, men inte alltid ändamålsenlig, byggnad. I samband med införandet av entréavgifter har det aktualiserats ytterligare. Trots modern teknik som förköp av biljetter online, möjlighet att scanna QR-koder och betalning med swish, upplevs entrén till museet ofta förvirrande av museets besökare. De har tagit sig upp för den pampiga uppfarten och in genom de stora dörrarna till en miljö som upplevs mörk, bullrig och svårorienterad. För att råda bot på det möter idag museivårdar besökarna där, svarar på frågor, kollar biljetter och hänvisar besökarna rätt. Men utöver den bekymmersamma akustiken är det också ett draghåll som i synnerhet på vinterhalvåret är kallt med en inte acceptabel arbetsmiljö som följd. Entréhallen gör det inte heller möjligt för ett bra besöksmottagande av personer med fysisk funktionsvariation. Det finns trappor i alla riktningar och endast en provisorisk ramp.

Har besökaren sedan tagit sig från entréhallen rakt fram kommer man in i en kassahall modell äldre, som i viss mån påminner om gamla institutioners över-disk-bemötande. Där säljs biljetter till museet, till aktiviteter och till Cosmonova. I hallen köar även de som skall ta del av Cosmonovas filmutbud. Även i denna lokal kan det bli rörigt och akustiken är inte god.

Tillsammans med Statens fastighetsverk och museets husarkitekt har ett förslag arbetats fram för omgestaltning av entréhall, kassahall, foajén till Cosmonova samt även det område som idag utgör matsäckrum, toaletter och ålderstigna

utställningar. Förslaget skulle inte bara förbättra besöksmottagandet, arbetsmiljön och tillgängligheten som beskrivet ovan utan även möjliggöra ett enklare café, fler toaletter samt möjlighet att ersätta den ålderdomliga utställningen Livets mångfald med en högaktuell utställning på temat biologisk mångfald.

För detta ändamål hemställer museet om en engångsanvisning om 5 mkr för systemhandling gällande ombyggnation av museets entréområde.

Uteblivna intäkter vid Cosmonovas digitalisering

På kupolbiografen Cosmonova visas naturdokumentärer med både ett lärande- och ett underhållningsvärde. I undersökningar uttrycker besöksmålgrupper att Cosmonova är en stor upplevelse som ger nya perspektiv och passar både barn och vuxna. Den omslutande upplevelsen i ljud och bild gör besökaren mottaglig för nya insikter och kan bidra till en motivation att ta ansvar för vår värld.

Idag drivs Cosmonova med en analog projektor med analoga filmkopior. Tillgången på analoga filmkopior kommer vara mycket begränsad framöver. I takt med att fler dome-teatrar går över till digitala projektorer, så väljer också allt fler filmproducenter att bara göra digitala filmkopior. Den befintliga tekniken är dessutom skör och oplanerade, kostsamma driftstopp har blivit vanligare.

Därför har beslut fattats om en investering i ny digital teknik för Cosmonova. Den samlade investeringskostnaden för att förse Cosmonova med ny duk, digital projektor och övriga förbättringsåtgärder i salongen är beräknad till 26 miljoner kronor. Kostnaden för avskrivning av investeringen kommer att kompenseras av de årliga kostnadsminskningar för den löpande driften av Cosmonova som den nya tekniken har beräknats ge.

Den nya tekniken ger Cosmonova tillgång till ett bredare och mer varierat digitalt utbud t ex filmer med anknytning till samhälls- och forskardebatten. Museet hoppas också bli en viktig framtida arena för forskningssamtal under det planerade konceptet "Cosmonova live" där publiken till exempel kommer att kunna koppla upp sig mot forskningsexpeditioner och följa forskares fältarbete i realtid i digitalt egenproducerade temavisningar. Innehåll kan också komma att live-streamas för att skapa visningar kring gemensamma omvärldshändelser, t ex sondlandningar på mars, raketuppskjutningar, FN-konferenser mm. Ett digitaliserat Cosmonova blir en mer integrerad del av verksamheten och museet ser det som ett viktigt framtida mötesrum för allmänhet, skolor, forskare och personal. Den nya projektortekniken och en ny sömlös skärm för att projicera det visuella uttrycket kommer dessutom att ge besökarna en förstärkt visuell kvalitetsupplevelse.

För att kompensera för uteblivna biljettintäkter då Cosmonova håller stängt och teknikbytet genomförs äskar Naturhistoriska riksmuseet om en engångsanvisning till Cosmonova 2024 om 4 mkr.

Digitalisering och tillgängliggörande

Naturhistoriska riksmuseet är ett av Europas största naturvetenskapliga museer med drygt 11 miljoner föremål i samlingarna av vilka 4,1 miljoner är digitaliserade (upppordnade, identifierade och registrerade i databas) och 3,2 miljoner är tillgängliga via internet. Samlingarna innehåller oersättliga kulturella och vetenskapliga värden med mängder av information och innefattar växter, djur, fossil, mineral samt en omfattande DNA-bank. All denna information är av mycket stor betydelse för förståelsen av jordens biologiska och geologiska mångfald. Det är därför av stor strategisk betydelse att bevara och tillgängliggöra informationen så att den kan komma till full nytta för forskare, beslutsfattare och allmänhet.

För att kunna tillgängliggöra föremålen digitalt krävs ofta ett omfattande upppordningsarbete och delvis även identifieringsarbete. Hur samlingarna organiseras varierar mycket beroende på typ av samling och karaktären på samlingsföremål. Medan mineral indelas efter kemisk sammansättning så delas fossil in efter ålder, geografisk lokal och taxonomisk klassificering. Växter, å andra sidan, pressas och klistras upp på herbarieark och delas in efter taxonomisk klassificering, vissa av de botaniska samlingarna delas även upp enligt fyndort/kontinent. De zoologiska samlingarna är otroligt varierande och kräver att föremålen bevaras på olika vis, exempelvis i separata mikroskoppreparatsamlingar, spritsamlingar och torrmonterade samlingar, och i varje kategori ordnas de efter taxonomisk klassificering. Föremålen ligger ofta förvarade i speciella askar eller rör tillsammans med etiketter.

Med avstamp i de extra medel som Naturhistoriska riksmuseet erhöll för 2022-2023 har digitaliseringstakten ökat med 50 % jämfört med de föregående två åren. Detta har inneburit att drygt 150 000 samlingsföremål har digitaliserats under 2022. En värdeskapande produktivitet har kunnat byggas upp bland annat genom projektanställningar med särskilt fokus på att hantera och registrera föremål. Stödet har bland annat lett till ökad registrering av de botaniska föremålen med 10 procent, revidering av drygt 8 500 poster i den geovetenskapliga databasen och inte minst lanseringen av det nya gemensamma presentationsverktyget för registrerade samlingsföremål. Digitalisering är inte en sprint utan ett maratonlopp och om en medelsanvisning för de kommande åren skulle medges nås om inte målet så åtminstone en god bit på väg.

Ett av museets strategiska mål är att öka den publika verksamhetens genomslagskraft i hela landet och att tillgängliggöra museets samlingar digitalt. Under Coronapandemin ställde museet snabbt om och nådde våra besökare genom att tillgängliggöra museets föremål, utställningar och kunskap via digitala kanaler. Det digitala skolmaterialet fick stor spridning över hela Sverige och når idag skolor i 287 av Sveriges 290 kommuner. Naturhistoriska riksmuseet producerar även digitala erbjudanden till allmänheten som exempelvis livesända föredrag, fördjupningsmaterial och utmaningar av olika slag via webbplats och andra kanaler

– baserat dels på museets forskning, dels på de föremål som museet besitter. I Sveriges museers sammanställning av museibesök 2022 är Naturhistoriska riksmuseet för tredje året det mest digitalt besökta museet.

Slutsatser som kan dras utifrån detta är att det finns ett stort intresse för välproducerat och lärande digitalt utbud som når hela Sverige, men också att det tar stora resurser. Under 2020 och 2021 var det möjligt eftersom verksamheten till stora delar hade stängts för fysiska besök och personalstyrka så väl som anslagsbudget kunde styras om till att i större omfattning utveckla digitala erbjudanden. Under 2022 balanserades de digitala aktiviteterna med de fysiska och där var den extra medelstilldelningen som nämnts ovan en god hjälp. För att behålla takten i samlingarnas digitalisering samt öka tillgänglighetsgraden av dem, utan att det blir på bekostnad av erbjudandet på plats, behövs en utökad anslagsbudget.

För detta äskas en engångsanvisning motsvarande sammantaget 10,8 mkr (fördelat på tre år, 2024-2026) för att därmed behålla arbetssätt och kompetens som byggts upp från den föregående tvååriga satsningen.

(tkr)	2024	2025	2026
Medelsbehov avseende digitalisering och tillgängliggörande			
Digitaliseringsåtgärder av föremålssamlingarna	3 100	3 100	3 100
Digital produktion och utveckling	500	500	500
Summa finansiering	3 600	3 600	3 600

Bevarande av samlingarna

Delar av museets vetenskapliga samlingar, inte minst de zoologiska och paleontologiska, är utsatta för nerbrytning som följd av att skadliga förändringar i luftfuktighet och temperatur som ökar i takt med klimatförändringarna. Detta problem är inte nytt, men har accelererat under senare år, vilket också har uppmärksammats i medier. Särskilt akut har problemet blivit i museets samlingar av nutida och fossila däggdjur och reptiler där vissa föremål har börjat visa tecken på sönderfall. Varje vetenskapligt namn på arter ska för eftertiden kunna relateras till ett fysiskt exemplar, så kallade typer. Dessa utgör således definitionen av en art. Att säkra dessa unika objekt i vetenskapliga samlingar är ett internationellt åtagande alla forskare och nationer gör. Detta ställer höga krav på de institutioner som bevarar föremålen. I samlingarna på Naturhistoriska riksmuseet finns cirka 400 000 sådana typexemplar som har ackumulerats under flera hundra år.

Bild 1. Tänder och skalle av mosasaurie samt skelett och tand av mammut.

Museets paleontologiska samlingar omfattar över 2 miljoner fossil av utdöda djur och växtarter. Många är av stort vetenskapligt värde eftersom de hör till de första fossil som beskrevs vetenskapligt eller består av historiskt material från platser där det är svårt eller omöjligt att idag samla fossil, t.ex. centrala Tokyo eller områden som idag inte är nåbara tex. på grund av politiska konflikter. Trots det till synes robusta materialet är paleontologiska museisamlingar lika utsatta för destruktiv påverkan som andra samlingar. De främsta källorna till negativ påverkan är mekanisk åverkan, förändringar i temperatur och/eller luftfuktighet och kemisk nedbrytning då t.ex. svavelföreningar kan bildas inuti vissa fossil vid hög luftfuktighet. Mekanisk åverkan kan bero på hantering i samband med studier eller utlån då exemplar studeras eller transporteras, men också olämplig förvaring utan tillräckligt skydd. Temperatur- och fuktighetssvängningar får fossilen att spricka och detta har dessvärre drabbat föremål i våra samlingar av mammutar, fossila flodhästar och noshörningar men även våra fossila reptiler från Sverige.

Särskilt angeläget är det att skydda den historiska samlingen av fossila däggdjur från Bolivia som insamlades av Erland Nordenskiöld omkring år 1904 (i nutid har det slutits samarbetsavtal med museer i Bolivia). Dessa samlingar representeras av fossila så kallade megafaunor, jätte-trögdjur och jätte-bältdjur som dog ut för flera miljoner år sedan. Andra material som har behov av åtgärder på kort sikt är däggdjurssamlingar från Grekland och från norra Kina, bland annat miniflodhästar (idag utdöda). Samma problematik gäller även samlingarna av fossil från Svenska havslevande reptiler så som svanödlor och mosasaurier, havens motsvarighet till *Tyrannosaurus rex*. Dessa kommer från krittiden (90 miljoner år sedan) då Sverige delvis bestod av ett tropiskt skärgårdslandskap där svanödlor och mosasaurier levde. Flera av dessa fossil är till sin natur sköra och behöver förstärkas genom impregnering. Detta är en arbetsintensiv process och kommer att kräva utökade personalresurser.

De zoologiska samlingarna omfattar ca 4,2 miljoner föremål med mycket stort nationellt och internationellt forskningsintresse. Däribland finns ovärderliga föremål som de namnbärande typexemplaren, historiska föremål från 1700-talet och senare som kan visa på den biologiska mångfald och ekologiska faktorer från tiden då Linné verkade, samt föremål som på annat sätt innehar extra stort vetenskapligt värde, som sällsynta eller nu utdöda arter som den Tasmanska Tigern eller den Sydafrikanska Blåbocken.

De zoologiska samlingarna är spridda över mer än 50 olika lokaler inom museet, där flera saknar reglering för temperatur och luftfuktighet lämplig för långsiktig förvaring. Olämpligt inomhusklimat innebär irreversibla skador på föremålen samtidigt som det bjuder in till större angrepp av skadedjur. Adekvata förvaringsenheter i form av skåp, lådor och askar kan till viss del kompensera för bristerna, men i nuläget förvaras en del av samlingarna i undermåliga förvaringssystem. Trots dessa brister måste våra resurser också läggas på annat än att vårda och förädla samlingar, vilket leder till att många föremål sakta men säkert förstörs. För att kunna förbättra de vetenskapliga föremålen långsiktiga bevarande och tillgängliggörande behöver vi bland annat införskaffa nya lagringssystem för samlingen av däggdjursskinn.

Projektanställd personal kan med fördel inkludera medarbetare på arbetsmarknadsåtgärder. Vi har en upparbetad kompetens i att handleda personer i behov av stödjande insatser och har till exempel god erfarenhet av projektanställningar av medarbetare med funktionsvariationer och nyanlända, arkeologer och kulturarbetare från Aleppo, Syrien och Ukraina. Dessa medarbetare har under sin projektanställning vid forskningsenheterna kompetensutvecklats men även deltagit i det sociala umgänget vid enheterna och knutit varaktiga vänskapsband med forsknings och samlingspersonal. Åren vid museet har de själva framhåvt för att ha varit ett viktigt steg att närma sig arbetsmarknaden och en väg in i det svenska samhället.

Det bedöms att ett extra tillskott är nödvändigt då nuvarande personalresurser även ska täcka in omhändertagande av ett ökande antal donationer, insamlat expeditionsmaterial, skadedjursbekämpning samt annat löpande samlingsarbete. Dessutom har många besökare till våra forskningsavdelningar och samlingsmagasin under de två senaste åren uteblivit på grund av pandemin och vi ser redan en stor ökning av planerade besök under de kommande åren. Dessa behöver handledning och hjälp med access till material, vilket är resurskrävande. Samtidigt har våra forskare inte kunnat utföra redan finansierade (VR, Formas) forskningsexpeditioner och har därför senarelagt dessa initiativ. Allt detta tillsammans gör att vi har svårt att klara uppdraget med att bevara dessa samlingar inom befintlig budget. Att vårda det ovannämnda materialet är viktigt ur både ett kulturhistoriskt och naturvetenskapligt perspektiv.

För att möjliggöra omhändertagande och adekvat förvaring av de vetenskapligt värdefulla och unika föremålen som riskerar gå förlorade äskas 10,0 miljoner kronor (fördelat över tre år, 2024–2026) till personalförstärkning.

(tkr)	2024	2025	2026
Medelsbehov avseende bevarande av samlingar			
Personalkostnader för omhändertagande av speciellt utsatta samlingar	2 800	3 600	3 600
Summa finansiering	2 800	3 600	3 600

Resurser och samordning för beredskapsplanering

De decennier av avspänning som tog vid efter kalla krigets slut har inneburit att frågorna kring beredskapsplanering under lång tid inte varit på agendan i vare sig kulturarvssektorn eller samhället i stort. Med det allmänna världsläget av idag speglat mot den bakgrunden rustar nu åter såväl statliga myndigheter, regioner som kommuner och civilsamhället den förmåga som krävs för att hantera samhällsomfattande kriser eller krig, samt förmågan att bedriva den identifierade samhällsviktiga verksamhet som faller inom det egna ansvarsområdet.

När läget i vår omvärld nu försämrats ökar behoven av beredskap och planering för det civila försvaret även inom kulturarvssektorn. För att säkerställa skydd av vårt kultur- och naturarv i händelse av krig är behoven stora. Dels behövs investeringar för förbättrat skydd av samlingar i befintliga museimagasin men också nybyggnationer för att hantera samlingar som i dag förvaras i skyddsrum eller på andra olämpliga platser. Det finns också ett uppdämt behov av övningsverksamhet inom sektorn. Det är därför angeläget att finansiering ur civilförsvarsbudgeten ställs till kulturarvssektorns förfogande för att vidta dessa åtgärder. I rapporten *Civilt försvar mot 2030 – ett totalförsvar i balans* föreslår Myndigheten för samhällsskydd och beredskap att ett kulturskyddsråd inrättas. Naturhistoriska riksmuseet förespråkar att regeringen instiftar ett sådant råd där samtliga centralmuseer, Riksantikvarieämbetet, Statens fastighetsverk och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap är representerade, samt att Riksantikvarieämbetet ges i uppdrag att vara sammankallande.

Av den under 2022 beslutade förordningen (2022:524) om statliga myndigheters beredskap, framgår myndigheternas uppgifter inför och vid fredstida krissituationer och höjd beredskap. Genom förordningen preciseras bland annat att samtliga myndigheter inom ramen för en risk- och sårbarhetsanalys ska identifiera samhällsviktig verksamhet inom myndighetens ansvarsområde, kontinuerligt analysera om det inför eller vid fredstida krissituationer och höjd beredskap finns sårbarhet och hot eller risker som allvarligt kan hota, skada eller försämra förmågan till den samhällsviktiga verksamheten inom ansvarsområdet. Myndigheterna ska även bedriva ett systematiskt arbete för att kunna upprätthålla den egna samhällsviktiga verksamheten (kontinuitet) och verka för att andra

aktörer inom ansvarsområdet också bedriver ett sådant arbete. Minst vartannat år ska myndigheterna värdera och sammanställa resultatet av analysarbetet i en risk- och sårbarhetsanalys. Risk- och sårbarhetsanalysen ska även omfatta vilka åtgärder som myndigheten vidtagit och planerar för att minska sårbarheten mot sådana hot och risker som identifierats samt en övergripande bedömning av vilka övriga åtgärder inom myndighetens ansvarsområde som bör vidtas i samma syfte.

Med utgångspunkt i den nya förordningen har Naturhistoriska riksmuseet under hösten 2022 inlett ett omfattande arbete med att såväl generellt öka förmågan att hantera kriser, perioder av höjd beredskap och krig, som att på detaljnivå planera och prioritera undanförsel och förvaring av samlingsföremål, så att de i många fall oskattbara och unika samlingsföremålen kan undgå förstöring eller plundring. I arbetet ingår även att genomföra de analyser som risk- och sårbarhetsanalysen omfattar samt skapa förutsättningar för den systematik i beredskaps- och kontinuitetsplaneringen som utgör grunden för en god beredskap.

För arbetet med utvecklad beredskap, kontinuitetsplanering och riskanalys äskas med hänvisning till förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap, en utökning av ramanslaget med sammantaget 3,0 mkr fördelade med 1,0 mkr per år under perioden 2024-2026, avseende särskilt avdelade lönemedel och avrop av experttjänster.

(tkr)	2024	2025	2026
Medelsbehov avseende utveckling Naturhistoriska riksmuseets beredskap			
Personal- samt konsultkostnader	1 000	1 000	1 000
Summa finansiering	1 000	1 000	1 000

Finansiering av museets forskning och samfinansiering av bidrag

Naturhistoriska riksmuseet har som ett av sina överordnade strategiska mål lagt fast betydelsen av att befästa vår roll som en stark vetenskaplig institution, såväl nationellt som internationellt. Inom ramen för museets forskning bedrivs en betydande andel bidragsforskning, och museets forskare står sig väl i konkurrensen om externa forskningsmedel.

Vissa bidragsgivare kräver emellertid att bidragsmottagaren går in med en viss andel samfinansiering. För tydlighetens skull infördes därför för ett antal år sedan i bilaga 2 till regleringsbrevet för universitet och högskolor formuleringen:

”Anslagsmedel får tas i anspråk för samfinansiering av projekt eller liknande verksamhet inom ramen för myndighetens verksamhetsområde, om ändamålet med anslaget inte hindrar detta.”

Naturhistoriska riksmuseet hemställer om att samma tillägg införs i regleringsbrevet för museet. Detta mot bakgrund av att museet genom sin instruktion har i uppdrag att bedriva forskning och enligt instruktion omfattas av högskoleförordningen vad gäller att rekrytera professorer. Det är därför både rimligt och angeläget att den skrivning om samfinansiering som redan föreligger för motsvarande verksamheter också införs i museets regleringsbrev.

Mervärdesskatt på digitalt utbud

För närvarande ingår inte museernas avgifter för digitala visningar och program i undantaget från mervärdesskatt enligt mervärdesskattelagen (1994:200), vilket myndigheten anser bör ändras. Enligt Skatteverkets rättsliga vägledning framgår att *”Guidning kan utföras av en person eller vara automatiserad t.ex. i form av en audioguide. Skatteverket anser dock att undantaget från skatteplikt och den lägre skattesatsen bara gäller om guidningen sker vid ett fysiskt besök. En avgift för en elektronisk tjänst i form av ett virtuellt besök i museet och dess utställningar omfattas inte av undantaget från skatteplikt eller den lägre skattesatsen (Skatteverkets ställningstagande Museiverksamhet)”*. Naturhistoriska riksmuseet föreslår att regeringen beslutar om att skattereglerna för museiområdet ses över och moderniseras för att kunna erbjuda digitala visningar och programutbud med likvärdiga villkor som för motsvarande utbud vid fysiska besök. I sammanhanget vill museet också särskilt uppmärksamma skillnaden mellan *digital automatiserad guidning* och *digital guidning under medverkan av en fysisk museimedarbetare i realtid* (vilket är en uppskattad tjänst inom ramen för museets samlade publika utbud).

Konsekvenser av förväntning om ökad produktivitet

Med det generellt tillämpade effektiviseringsbeting som ålagts statsförvaltningen (genom att den årliga pris- och löneomräkningen underkompenserar myndigheterna för reala kostnadsförändringar), måste museet i likhet med andra myndigheter löpande och aktivt söka nya möjligheter när det kommer till att bedriva verksamheten effektivt. Detta blir sett till uppdragets karaktär och verksamhetens innehåll en verklig utmaning när man samtidigt beaktar ambitionen om en kvalitativ verksamhet som lever upp till uppdragsgivarens krav och övriga intressenters förväntningar.

Museet vill uppmärksamma Kulturdepartementet på den gradvisa urholkningen av anslagen och vi föreslår att initiativ tas till en analys av de effekter för

kulturmyndigheterna som denna reella minskning av anslagen innebär och vilka konsekvenser den på sikt riskerar att leda till.

Myndighetens finansiering

I det följande redovisas Naturhistoriska riksmuseets finansieringsförslag för 2024-2026.

	2022	2023	2024	2025	2026
	Utfall	Budget	Beräkning	Beräkning	Beräkning
Finansiering					
(tkr)					
Utgiftsområde 17 anslag 8:1 ap 3	215 459	203 172	202 174	204 195	206 237
Utgiftsområde 17 anslag 1:4 ap 12	7 260	7 260	7 260	7 260	7 260
Avgiftsinkomster som disponeras	62 840	70 321	68 670	78 150	78 250
Bidrag	43 811	50 000	50 000	50 000	50 000
Finansiella inkomster	590	1 200	1 200	1 200	1 200
Summa finansiering	329 960	331 953	329 304	340 805	342 947

Investeringar

Museets investeringsbudget har över tid uppgått till 10-12 miljoner kronor per år, vilket är en nivå som i stort motsvarar de årliga avskrivningskostnaderna och som har bedömts rimlig med avseende på reinvesteringsbehovet och vad museet ekonomiskt klarar av långsiktigt. Till följd av framförallt en nödvändig större teknikuppgradering av Cosmonova, invigningen av en ny basutställning om vatten och anskaffningen av en ändamålsenlig förvaringslösning för samlingsföremålen i det nyrenoverade Botanhuset, kommer det samlade investeringsbehovet att öka kraftigt under verksamhetsåren 2023 och 2024 för att därefter återgå till en för museet mer reguljär nivå.

Verksamhets- investeringar	2022	2023	2024	2025	2026
(tkr)	Utfall	Budget	Beräkning	Beräkning	Beräkning
Immateriella investeringar					
Datasystem, rättigheter m.m.	529	2 720	500	500	500
Materiella investeringar					
Maskiner, inventarier och installationer m.m.	12 019	56 552	27 500	9 500	9 500
Byggnader, mark och egen fast egendom					
Övriga verksamhets- investeringar					
Summa verksamhets- investeringar	12 548	59 272	28 000	10 000	10 000
Finansiering					
Lån i Riksgäldskontoret (2 kap. 1 § kapitalförsörjnings- förordningen)	12 548	59 272	28 000	10 000	10 000
Bidrag (2 kap. 3 § kapitalförsörjnings- förordningen)					
Finansiell leasing (2 kap. 5 § kapitalförsörjnings- förordningen)					
Anslag (efter medgivande av regeringen)					
Summa finansiering	12 548	59 272	28 000	10 000	10 000

Kreditutrymme, låneram och lånebehov

Museets låneram har över tid varit 81 miljoner kronor, med beslut om en tillfällig höjning till 90 miljoner kronor för 2023. Myndigheten bedömer att nivån behöver vara tillfälligt förhöjd även för åren 2024 och 2025, nämligen till 100 miljoner kronor för år 2024 och fortsatt till 90 miljoner kronor för 2025. Detta som konsekvens av det ökade investeringsbehovet i anslutning till återflytten till det nyrenoverade Botanhuset, den nya basutställningen Värld av vatten och teknikuppgraderingen av Cosmonova.

Lånebehov	2022	2023	2024	2025	2026
(tkr)	Utfall	Budget	Beräkning	Beräkning	Beräkning
IB lån i Riksgäldskontoret	38 341	35 450	82 211	92 985	85 545
Beräknad nyupplåning	12 548	59 272	28 000	10 000	10 000
-Varav i immateriella AT	529	2 720	500	500	500
Beräknad amortering	-15 439	-12 511	-17 226	-17 440	-17 802
UB lån i Riksgäldskontoret	35 450	82 211	92 985	85 545	77 743
Beslutad låneram	81 000	90 000			
Föreslagen låneram			100 000	90 000	81 000
Beräknad ränteinkomst/utgift	0	-3 288	-3 719	-3 422	-3 110
Ränteantagande för nyupplåning (%)	0,00%	4,00%	4,00%	4,00%	4,00%
Finansiering av räntor och avskrivningar					
Utgiftsområde 17 anslag 8:1 ap 3	12 792	13 465	16 685	16 561	15 891
Bidrag	2 277	1 934	2 000	2 000	2 000
Avgifter	436	401	2 300	2 300	2 300
Summa	15 505	15 799	20 945	20 862	20 912

Avgiftsfinansierad verksamhet med målet full kostnadstäckning

Butiken, försäljning av varor

Butiken har historiskt sett och under många år redovisat underskott i verksamheten. Hänförligt till pandemins konsekvenser redovisade butiksverksamheten ett större underskott både 2020 och 2021. I höständringsbudgeten 2021 fick museet ett tillskott om 10 miljoner kronor för att täcka intäktsbortfall och ackumulerade budgetunderskott i Cosmonova och museibutiken. Detta bidrog till att butiken under 2022 kunde börja bygga en mer långsiktigt hållbar ekonomisk modell där intäkter och kostnader är i balans. Under strategiperioden 2023-2030 planeras en webbshop att öppna för att på så sätt stärka butikens ekonomi och tillgängliggöra butikens unika och kunskapsbyggande sortiment ytterligare.

Undersökningar, utredningar och andra tjänster

Från och med 2015 har den uppdragsverksamhet som bedrivs med stöd av myndighetens instruktion enligt 4 § övergått till att redovisas enligt avgiftsmodellen och därmed kan över- och underskott genereras i verksamheten. Verksamheten har ett ackumulerat överskott om 7,4 miljoner kronor vid ingången till 2023. Översyn pågår kring modellen för prissättning för att uppnå det ekonomiska målet om full kostnadstäckning på sikt.

Cosmonova

Kupolbiografen Cosmonova är en avgiftsfinansierad attraktion på Naturhistoriska riksmuseet. Det är ett unikt och populärt besöksmål med en stabil besöksbas på över 200 000 besökare. Kulturdepartementets extra anslag under år 2021 om 10 miljoner kronor till Cosmonova och butiken kan ses som ett erkännande för Cosmonovas betydelse. Under strategiperioden 2023-2030 kommer tekniken att bytas ut och de nya möjligheter det medför beräknas generera ett positivt tillskott till Cosmonovas verksamhet. Teknikinvesteringen förväntas också bidra till en ekonomisk långsiktig hållbarhet med full kostnadstäckning de kommande åren.

Intäkter, kostnader, resultat och ackumulerat över-/underskott i den avgiftsfinansierade verksamheten

Naturhistoriska riksmuseets avgiftsfinansierade verksamhet delas in i tre områden: Försäljning av varor, Undersökningar, utredningar och andra tjänster samt Cosmonova. Följande intäkter, kostnader, resultat och ackumulerat över-/underskott i den avgiftsfinansierade verksamheten beräknas för åren 2023–2026.

Avgiftsfinansierad verksamhet (tkr)	Ack resultat 2021	Utfall 2022	Prognos 2023	Beräkning 2024	Beräkning 2025	Beräkning 2026
Försäljning av varor*						
Intäkter		5 664	4 000	4 100	4 200	4 300
Kostnader		-4 846	-4 000	-4 150	-4 250	-4 350
Resultat		818	0	-50	-50	-50
Ackumulerat över-/underskott	0	818	818	768	718	668
Undersökningar, utredningar och andra tjänster						
Intäkter		31 649	29 581	31 000	31 000	31 000
Kostnader		-31 415	-32 126	-31 500	-31 500	-31 500
Resultat		234	-2 545	-500	-500	-500
Ackumulerat över-/underskott	7 175	7 409	4 864	4 364	3 864	3 364
Cosmonova**						
Intäkter		20 242	17 000	13 600	22 980	22 980
Kostnader		-16 288	-16 709	-16 104	-20 393	-20 479
Resultat		3 954	291	-2 504	2 587	2 501
Ackumulerat över-/underskott	0	3 954	4 245	1 741	4 328	6 829
Totalt resultat		5 006	-2 254	-3 054	2 037	1 951
Totalt ackumulerat över-/underskott	7 175	12 181	9 927	6 873	8 910	10 861

* Ack underskott 2020 finansierades av anslag 2021 enligt ändringsbeslut i RB 2021-12-02. Underskottet 2021 var ursprungligen större då 1 210 tkr finansierades av anslag enl. ändringsbeslut i RB 2021-12-02.

**Underskottet 2021 var ursprungligen större då 2 139 tkr finansierades av anslag enl. ändringsbeslut i RB 2021-12-02.

NATURHISTORISKA RIKSMUSEET

Lisa Månsson

Överintendent

Pär Rådling

Avdelningschef